

Hıdırellez Geleneği¹

Rümeysa DERDİYOK & Fatma EYİBİNİCİ²

Öz: Hıdırellez, Türklerin mevsimlik kutladığı bayramlardan birisidir. Hızır günü olarak bilinmektedir. Adını ise Hızır ve İlyas peygamberlerden almaktadır. Hıdırellez kutlamaları 5 Mayıs gecesi ile başlamaktadır ve 6 Mayıs gecesi son bulmaktadır. Hızır, Türklerin inancına göre bahar mevsiminde insanlar arasında dolaşarak, zor durumdaki insanlara yardımda bulunan, bereket ve sağlık dağıtan ermiş bir kişidir. Hızır, baharın yani taze hayatın sembolü olarak bilinir. İnsanlar, Hıdırellez zamanı geldiğinde temizliğe daha çok önem verirler. Nedeni ise temiz olmayan evlere Hızır'ın uğramayacağı düşüncesidir. Çünkü Hıdırellez günü, Hızır Aleyhisselam'ın evleri ziyaret edeceğine inanılır. Bu inançla Anadolu'da kilitli yerler açık bırakılmaktadır. Anadolu'nun bazı yerlerinde Hıdırellez Günü yapılan duaların ve isteklerin kabul olması için sadaka verme, oruç tutma ve kurban kesme âdeti bulunmaktadır. Bunlara ek olarak kâğıda yazılan bir dileğin suya atıldığı zaman kabul olma inancı da bulunmaktadır. Hıdırellez gecesi herhangi bir yere istedikleri şeyin küçük bir modelini yaparak Hızır'ın yardım edeceğine ve istenilen şeyin gerçekleşeceğine inanılır. Hıdırellez kutlamaları için seçilen mekanlar yeşillik alanlar olarak tercih edilir. Hızır'ın İlyas ile kırlarda, yeşil yerlerde, su kenarlarında ve gül fidanlarının bulunduğu yerlerde buluşacaklarına inanılır. Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı yerler aynı zamanda doğa kültür ilişkisinin devam ettirildiği bir alandır. Kutlama mekânı ve kutlama esnasında yapılan ritüellerin dinî sembeleri bulunmaktadır. Hıdırellez'in kutlandığı mekânlar büyük önem taşımaktadır. Kırsal alanlarda devam eden kutlamaların, kentsel yaşamın artmasıyla birlikte azaldığı ve insanların Hıdırellez'i unutmaya başladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hıdırellez, gelenek, bayram, tören, kutlama

Abstract: Hıdırellez is one of the seasonal festivals celebrated by Turks. This day is called the Day of Hızır. Hızır and İlyas, two prophets, are the source of its name. May 5th is the start of Hıdırellez celebrations, which conclude on May 6th. Hızır is a saintly figure who, in accordance with Turkish belief, wanders among people in the springtime, giving abundance and health to those in need. Hızır is regarded as the springtime symbol, a representation of fresh life. During Hıdırellez, people prioritize cleanliness, as Hızır is believed to be not visiting.

On Hıdırellez Day, Hızır is believed to visit houses. According to this belief, locked doors are left open in Anatolia. In some parts of Anatolia, customs such as giving alms, fasting, and sacrificing animals are observed to help their prayers and wishes to be accepted. Furthermore, it is believed that writing wishes on paper and throwing into water will make the wishes come true. Drawing a small model of the desired thing anywhere during Hıdırellez night is believed to result in Hızır's assistance and the realization of the wish. Hıdırellez celebrations are often held in green fields. Hızır and İlyas are expected to meet in fields, green areas, near water sources, and surrounded by rosebushes. Hıdırellez celebrations take place in areas that preserve nature-culture relationships. Religious symbols appear in the celebration locations and rituals. The places where Hıdırellez is celebrated hold great importance. In rural areas, there has been a noticeable decline in celebrations and a growing tendency in people to forget about Hıdırellez as time passes.

¹ Bu çalışma III. Dil, Kültür ve Edebiyat Öğrenci Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Erciyes Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölümü, derdiyokrumeysa1@gmail.com, eyibinicifatma@gmail.com

Keywords: Hıdırellez, tradition, celebration, ceremon,

Giriş

Hıdırellez çok uzun zamandan beri kutlanan bir gelenektir. Ancak ilk zamanlar yapılan kutlama şekilleri ve günümüzde yapılan kutlamalar arasında fark bulunur. Uygulamalar, değişip dönüşerek günümüze uyum sağlamaya devam etmiştir. Hıdırellez inancı, günümüzde çok yoğun bir şekilde devam etmese de Hıdırellez'e inanan ve kutlayan insanlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın önemi ise değişen kutlamaları ve yapılan ritüel uygulamaları yapılan alan araştırması ile beraber günümüzdeki hâlini ortaya koymaktır.

Halkın Hıdırellez inancına göre, 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece Hızır ve İlyas yeryüzünde buluşarak insanlara bereket dağıtmaktadır. Aynı zamanda o gün ritüeller eşliğinde dilenen dileklerin ise kabul olacağı inancı bulunmaktadır. Hıdırellez'de dilenen dileklerin kabul olması için insanlar çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bu çalışmada Hıdırellez hakkında bilgi verilerek yapılan uygulamalar açıklanmıştır.

Çalışmanın sorunsalı ise; Hıdırellez nedir? Hıdırellez'de yapılan uygulamalar nelerdir? Yapılan uygulamaların anlamları nelerdir?

Yapılan araştırmada sorunsalda bulunan soruların her birine cevaplar aranmış ve kaynaklarıyla beraber aktarılmıştır. Çalışmanın amacı, Hıdırellez'in nasıl ortaya çıktığına ve bir gelenek haline dönüştüğüne değinmektir. Hıdırellez kutlamalarında yapılan uygulamaların anlamı önem taşımaktadır. Bir ritüel, sağlık anlamı taşıırken bir diğeri ise kötülüklerden korunmak gibi amaçlarla yapılmaktadır. Bu çalışmada yapılan çeşitli uygulamaların hangi anlama geldiği, insanların nasıl uyguladığı, kaynaklardan ve yapılan alan araştırmasından elde edilen bilgiler ile yorumlanarak aktarılmıştır.

Yöntem

Yapılan araştırmada, Hıdırellez ve Hıdırellez'de yapılan uygulamalar hakkında kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür bilgileri ile beraber günümüzdeki Hıdırellez'i tanımlayabilmek amacıyla yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmasında ve literatürde elde edilen bilgiler yorumlanarak aktarılmıştır.

Alan araştırması, Kayseri'nin Talas ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Toplamda 20 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmeler 15.04.2024- 01.05.2024 tarihleri arasında yapılmıştır.

Görüşmeciler çalışmada isimlerinin görünmesini istemediği için sadece cinsiyet, doğum yılı ve yaşadıkları mahalle yazılmıştır.

Törenler

Bayramlar kendi aralarında ayrıldıkları gibi törenler de kendi aralarında ayrılırlar. Üç ayrı başlıktan oluşan tören türleri vardır. Bunlar: Dini-millî törenler, mevsimlik törenler, yerel törenler. Bu törenlerden ‘mevsimlik törenler’ Hıdırellez’i içinde kapsamaktadır.

İnsanlar geçmiş zamanlardan beri değişen mevsimleri, yılı ve olayları kutlamak için çeşitli eğlenceler düzenlemişlerdir. Ürkütücü doğa karşısındaki güçsüz insan taklit, eylem ve toplu katılma ile doğaya karşı büyü yöntemlerine başvurmuşlardır. İnsanlar bolluk ve bereket arayışı için dualara, ritüel içerikli törenlere başvurmuşlardır. Av törenlerinde görülen büyü, maske ve dansla gelişen büyüsel özlü danslar aslında halk oyunlarının başladığı görüşünü desteklemektedir.

Doğada yaşanan değişiklikler insan hayatını her zaman etkilemiştir. Bu etkiler olumlu yönde ise insanlar bu olayları kutlamışlardır.

“İnsanoğlu mutluluk veren her değişikliği törenle kutlamaktadır. Tabiatın yeniden canlanması ve dolayısıyla hayvansal ve bitkisel bereketin yeniden temini Türk kültüründe çeşitli törenlerle kutlanmaktadır. Törenlerde yaşlılar yeni bir yıla erişmenin, yetişkinler geçimleri için gerekli olan hayvansal, bitkisel bolluk ve berekete kavuşmanın, gençler ve çocuklar da eğlenmenin tadını çıkarırlar. Böylece, pratiklerde ifade edilen dileklerin kabulü için sihri-dini bir zemin yaratılarak eski Türk yaşamının ve dolayısıyla inanç sisteminin dini-büyüsel pratiklerine İslâmî renkler verilmiştir” (Özdemir, 1999: 31-38).

Hıdırellez’in Başlangıcı

İlk topluluklardan beri ay, mevsim yıl vb. değişiklikler törenlerle kutlanmaktadır. Türk halkı, geçmişten beri kışın bitişini ve yazın gelişini sevinçle karşılayarak şenlikler düzenlenmiştir.

“Hıdırellez, İslâmiyet öncesinde de mevsimlik bayramlarımızdan olduğu halde İslâmiyet kültürü, efsaneyi İslâmî rene bürümüştür. Efsane İslâm öncesi ve İslâm sonrası motifleriyle doludur. Ortak yön Hızır’ın ölmezliği, bahar, yeşillik sembolü oluşu, her 6 Mayıs’ta Hızır’la İlyas’ın buluşması İslâmiyet’e rağmen bozulmamıştır (Karadağ, 1978: 69).”

Hıdırellez’de şenlik, büyü, bolluk-bereket motifleri iç içedir. Hıdırellez Geleneği baharın gelişini olarak kutlanan kültür değerlerinin birleşerek oluşturduğu bir törendir.

Türk destan ve efsanelerinde “Boz Atlı Hızır” inancı, eski Türk inançlarından “Boz atlı yol Tengrisi” ile ilişkilendirilmektedir. (Kalafat, 1990: 40)

“İslamiyet’ten önce Türkler arasında bahar mevsiminde yapılan törenlerde önemli bir yeri olan “su” ve “ağaç” kültü varlığını Hıdırellezle sürdürmüştür. Türklerin çok eski bir geleneği olan bahar bayramı

kutlamaları Anadolu'da İslami inançlarla birleşerek zenginleşmiş ve anlamlı bir hale gelmiştir (Aras, 2002:50).”

Hıdırellez kutlamalarında, yeşillik alanlarda yapılan uygulamalar Orta Asya'daki kutlamalara benzemektedir. Bu durum Hıdırellez geleneğinin Orta Asya'dan beri Türklerin kutladığı bir bayram olduğunu göstermektedir. İslamiyet'in kabulü ile bu törenler Hıdırellez adını almıştır. (Cingöz; Santur, 1993: 5)

“Hıdırellez inancı, Türk kültüründe pek çok efsane ile birleşmiştir. Kuran'a, hadislere; Makedonyalı İskender'in ölümsüzlük suyunu bulmak için karanlıklar ülkesine yaptığı yolculuğa veya eski bir doğu efsanesi olan Gılgamış'a ve Tevrat'ta adı geçen İlyas Peygambere dayandırılan efsaneler bulunmaktadır (Çalışkan ve Seher, 2015: 382-383).”

Hadis kitapları, tefsirler ve çeşitli tarih ve tasavvuf kaynaklarında da Hızır inancına dair izler bulunmaktadır. İslam inancında Hızır, ermiş bir şahsiyettir. Tanrı tarafından Müslümanları korumakla görevlendirilmiştir.

Hızır Kimdir?

Anadolu'da halk inançları ile alakalı olan Hıdırellez, Hızır ve İlyas inancından ortaya çıkmıştır. Hızır inancı yüzyıllardır bir kült olarak varolmaktadır. Halk inançlarımız içerisinde Hızır, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'den sonra en çok kutsal görülen kişidir (Döğüş, 2015: 78). Türk halk inancında Hızır, bir peygamber olarak kabul edilmektedir. İslam kaynaklarında Hızır, hadislerde ismen, Kuran'da ise üstü kapalı bir şekilde geçmektedir. Hızır'ın kimliği konusunda çeşitli düşünceler de bulunmaktadır. Kimisi melek olduğuna, kimisi peygamber olduğuna dair de inanışlar mevcuttur.

“Tasavvufa göre Hızır'ın temelini Kuran'da bulan en önemli niteliği ilahi sırların bilgisine sahip olmasıdır. Eli son derece açık, cömert, güler yüzlü, yeşil bir elbise giyer ve kır bir ata biner. Sufi kaynakları onu görünüşte bir peygamber olarak nitelendirse de gerçekte veli yönü ağır basan birisi olarak dikkat çekmektedir (Döğüş,2015:79).”

İslam Âlimleri Hızır'ın hayatta olup olmadığı konusunda çalışırken, halk ise Hızır'ın hâlâ hayatta olduğuna ve kıyamete kadar da insanların arasında olacağına aynı zamanda insanlara görünebileceğine inanmaktadır.

Halk inancına göre Hızır, ölümsüz olan ve halkın içinde gezebilen bir peygamberdir.

Kuran'da İlyas adı, Hızır'ın aksine iki yerde net olarak geçmektedir. Tasavvufta İlyas'ın da bir peygamber olduğu inancı bulunmaktadır. Hızır'la ilgili kaynaklarda yer alan yoğun ilgi İlyas Peygamber'e gösterilmemiştir (Döğüş, 2015: 81).

Bu iki şahsiyet; Hızır ve İlyas, bazı kişilere göre ayrı kişi olarak kabul edilirken bazılarına göre ise Hızır-İlyas tek bir kişi olarak düşünülmüştür. Rivayetlere göre Hızır ile İlyas kardeştir ve yılın belirli zamanlarında yeryüzünde bir araya gelmektedirler. Hızır ve İlyas'ın bulunduğu yerler göl, ırmak ve su kenarlarındadır. Bunun sebebi ise Hızır'ın bazı efsanelerde fırtınada kalmış gemileri kurtardığı vs. inançları yüzünden göl, ırmak ve su kenarlarında makamları olduğu bilinir. Hızır'ın karada ve çöllerde de görev yaptığına dair inanç, menkıbe ve hikâyeler bulunmaktadır.

“Hristiyanlığın etkisinde kalmış olan ilk sufi anlayışa göre dervişlerin piri olan Hızır, ebediyen genç kalarak değişik yerlerde zuhur eder (Döğüş, 2015: 84).”

İlyas ve Hızır'ın hâlâ hayatta oldukları inancı vardır. İlyas'ın çöllerde, Hızır'ın ise bahçelerde, çayırarda görüldüğüne inanılmaktadır. Hızır'ın yardıma ihtiyacı olanlara yardım ettiği ve yardım için çağrıldığı zaman yardıma gittiğine inanılmaktadır.

“Kuran'da geçen (Arapça) İlyas Peygamber de halk inançlarında ve tasavvufta ölümsüzdür ve dünya durdukça her yardıma muhtacın imdadına koşacağına inanılır. Kuran ve hadisler bir yana bırakılacak olursa, bu paralellikler İslam mitolojisindeki Hızır şahsiyetinin İlyas yani İlya'dan başkası olmadığını göstermektedir. Böylece Hızır-İlyas ilişkisi ortaya çıkmıştır” (Döğüş, 2015: 84).

Hıdırellez kelimesinin Hızır ve İlyas peygamberlerin adlarının birleşmesi ile oluşmuş, Hızır ve İlyas'ın iki ayrı kişi olduğu kabul edilmiştir

Hıdırellez Nedir?

Hızır ve İlyas kültürünü en güzel yansıtan tören Hıdırellez'dir. Halk arasında Hıdırellez; Hızır ve İlyas'ın yılda bir kere yeryüzünde buluştukları gündür. Bu inanca göre Hızır ve İlyas, 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece yeryüzünde buluşurlar. İnanca göre bu buluşmadan sonra tabiat yeniden canlanmaya başlar. Zamanla Hızır ve İlyas'ın gelişinin kutlanması tek bir kutlama olan Hıdırellez'e dönüşmüştür. Hıdırellez'in kutlanmasının özünde kış mevsiminin sona erip yaz mevsimine girişin kutlanması bulunmaktadır.

Anadolu'nun birçok yerinde Hıdırellez gecesi dilekler tutulur ve dileklerin kabul olacağına inanılır. Hıdırellez gecesi, hastaların iyileşeceğine, kismetlerin açılacağına, bolluk ve bereketin artacağına dair inançlar bulunur.

Doğanın yenilenmesi, baharın ve yaz mevsiminin gelişi dünyanın her yerinde, eski çağlardan beri önem arz etmekteydi. Bu yüzden de baharın gelişini, doğanın canlanmasını kutlamak amacıyla düzenlenen farklı merasimler bulunmaktaydı. Bu merasimler genelde bereket tanrıları

adına farklı isimlerle düzenlenmekteydi. Yani bereket tanrıları adına ayinler gerçekleşmekteydi.

“Daha Anadolu’ya gelmeden önce Orta Asya’da da birçok Türk kavmi arasında Gök Tanrı adına yapılan bahar ya da yaz kutlama ayinlerine rastlanmaktadır. Eskiden Türkler arasında önemli yeri olan ağaç, dağ ve su kültürü İslam’a geçilmesiyle varlığını Hıdırellezle sürdürmüştür. İslami devirde Orta Asya’da Türkiye’deki Hıdırellezi andırır şenlik ve merasimler düzenlenmekte ve bunlar eski bahar ya da yaz ayinlerinin İslamlaştırılmış şekillerinden başka bir şey değildir” (Döğüş, 2015: 88).

Hıdırellez kutlamalarında önemli bir mekân olan türbeler de atalar kültürünün günümüze yansımalarıdır (Arslan, 2015: 94).

Hıdırellez’in halk arasında sağlık, kısmet, bolluk ve bereket getirdiği, dilekleri kabul ettiğine dair inançlar vardır. Bu inançların yanında dilenen dileklerin gerçekleşmesi için yapılan çeşitli pratikler ve uygulamalar bulunmaktadır ayrıca Hızır’ın, zor zamanlarda olan insanlara, çaresiz kalan kişilere yaptığı yardımlara dair çeşitli anlatılar ve menkıbeler yer almaktadır.

“Halk inançlarında Hızır’ın en temel işlevlerinden biri de felaket ve güç durumlarda imdada yetişip kurtarıcı rolü üstlenmesidir. İhtiyaç sahibine tam zamanında yetişip yardım eden kişi için Hızır gibi yetişti, kul daralmayınca Hızır yetişmez!... Kalmayınca kul darda; yetişmez Hızır imdada gibi sözler kullanılır. Halk muhayyilesi Hızır’ı boz bir ata bindirir; Yetiş ya boz

atlı Hızır! Eskiden yolculukların daha tehlikeli ve meşakkatli olduğu düşünüldüğünde, Ali kardeşin, Hızır yoldaşın olsun deyimi öne çıkar” (Döğüş, 2015: 89).

Hıdırellez kutlamalarında yakılan ateşe Hıdırellez Ateşi denmektedir. Hıdırellez, bolluk ve bereket getiren ve getirmesi için yapılan uygulamalar, ritüeller düzenlenen kutsal bir bayram olarak görünmektedir. Buna bağlı olarak Hıdırellez Ateşi, hastalıklardan kurtulmak ve kötü enerjiyi dağıtma inancıyla birlikte düşünülebilir.

Anadolu’nun her yerinde Hıdırellez zamanı kutlamalar yapılmaktadır. Bu kutlamalar, şehir, kasaba veya köylerin yeşillik, sulak alanlarında olmaktadır. Bazen ise bir türbenin yanında yapılması tercih edilir.

Hıdırellez günü duaların kabul olması için Anadolu’da sadaka verilir, oruç tutulur veya kurban kesilir. Ancak bu ibadetleri herkesin yapması gerekmez. Hıdırellez’i bilen, gerçekten inanan ve dualarının, dileklerinin kabul olmasını isteyen kişiler diledikleri şekilde istedikleri ibadeti yapmaktadırlar. Ancak yapılan bu ibadetlerin, Hızır hakkı için yapılması gerekir.

Hızır’ın geçtiği yerde bereketin artacağı inancı sebebiyle bazı yiyeceklerin ve dolapların ağzı açık bırakılır. İnsanlar dileklerinin küçük bir resmini yaparak; ağaç yapraklarına veya gül

ağacının toprağına dileklerini gömerler. Bütün bunların yanında daha yapılan nice çeşitli uygulamalar bulunur.

Hıdırellez ve Ritüeller

Hıdırellez uygulamalarında eski Türk inançlarından günümüze kadar gelen ateş, atalar, su, ağaç ve bereket kültlerinin izleri ve bunlarla ilgili olan bazı ritüeller hâlâ devam eder. Hıdırellez de yapılan bu bütün uygulamalar; sağlık, aşk, kısmet, bereket, uğur gibi güzel isteklere yönelik ortaya çıkan uygulamalardır. Darda olanların yardımına Hızır'ın koştığı inancı bulunduğu için, 5-6 Mayıs'ta Hızır'ın yeryüzüne uğrayacağı, sıkıntısı olanlara, darda olanlara yardım edeceğine dair olan inançlarla Türk coğrafyasında çeşitli ve birbiriyle benzer uygulamalar yapılır.

Hıdırellez uygulamalarında öncelikli olarak ilk yapılan şey genellikle büyük bir temizliktir. İnsanlar evlerini, üstlerini -başlarını temizlerler. Herkes evinin içini, dışını, bahçesini güzelce temizlemek zorundadır. Bunun sebebi ise Hıdırellez günü, Hızır Aleyhisselam'ın evleri ziyaret edeceğine inanılmasıdır. Yine aynı sebepten kilitli olan yerler açık bırakılır. (Turan, 2008: 101-108)

Hıdırellez sabahı, yağmur yağıyorsa bunun bolluk ve bereket getireceğine dair inançlar bulunmaktadır.

Hıdırellez günü inanılan bir diğer inanç ise kelebek görmektir. Hıdırellez günü beyaz bir kelebek görülürse o kelebeğin gören kişiye şans ve kısmet getireceğini inanılır. Hıdırellez kutlamaları için hazırlanacak yiyeceklerin evde olan malzemelerle yapılmasına özen gösterilir. Çünkü sonradan gidip alınan malzeme ile yapılan yemeğin de uğursuzluk getireceğini dair inançlar mevcuttur. Bir diğer uygulama ise; güneş doğmadan önce kırlarda bulunan çiçekler el ile alınır ve yüze sürülür. Bu uygulamanın da şifa getireceğine inanılmaktadır. Hıdırellezde kuzu eti veya kuzu eti ile pişirilen yemekler Hızır'ın ayağının bastığı yerlerde yayılan ve oralarda beslenen kuzuların etinin yiyenlere şifa getireceği inancından dolayı tercih edilir. Kırlardan toplanan çeşitli bitkiler kaynatılarak suyu ile ya banyo yapılır ya da suyu içilir. Bunu yapanların ise kötülükten korunacağı, hastalanmayacağı, hastalandığında da hızlıca şifa bulacağına inanılır. Bitkilerin suyu dışında sadece yağın yağmurun suyunu içmekte şifa getireceğine inanılan uygulamalardan biridir.

Hıdırellez günü kapıya ısırgan otu asılması geleneği de bulunmaktadır. Bu geleneğin temel amacı ise kem göz gibi olumsuz etkilerden korunmaktır. Halk arasında yiyeceklere bereket gelmesi düşüncesiyle "Çuvallarını açık bırak, Hızır gelecek" denilmektedir. (Turan, 2008: 105-107)

“Yine 5 Mayıs gecesi evlerde pişirilen pilavın bulunduğu tabağın kenarına kullanılmamış yeni tahta kaşıklar ters olarak konulur. İnanişâ göre, gece Hızır gelip pilavı yer ve kaşığı ters çevirip gider. O günden sonra o evde yoksulluk olmaz (F. A. Turan’dan akt.: Köksal 1990: 106).”

Hıdırellez gecesi gül fidanlarına dilek asma geleneği de bulunmaktadır. Hatta günümüzde en çok yapılan, bilinen uygulamalardan biridir. İnsanlar olmasını istediği dilekleri bir kağıda yazarak veya çizerek gül fidanlarının dibine bırakırlar. Bu uygulamanın sebebi ise gül ağacının dilekleri gökyüzüne ulaştıracağına ve Hızır’ın da dilekleri yerine getireceğine inanılmasıdır. Ev ve araba isteyenler ev, araba fotoğrafları çizerek kağıdı bırakırlar. Gül ağacının toprağına para bırakma geleneği de vardır. Bu paralar sabah olunca alınır ve cüzdana koyulur. Ancak o para bütün yıl harcanmaz, bereket getireceği inancı bulunur. Hıdırellez günü bazı kişiler, dualarının kabul olması için sadaka da vermektedir. “Hızır hakkı için” yapılması gereklidir. Çünkü bütün yapılanların amacı Hızır’ı görmek ve kavuşmak içindir.

“Mısır çuvalından bir avuç mısır alınır ve bahçede bir yere dua okuyarak bırakılır. Ertesi sabah mısırlar bahçeye koyan kişi tarafından sayılır. Mısırlar çift ise o kişi o sene evlenir veya nişanlanır. Eğer mısırlar tek ise veya kuşlar tarafından yenmiş, hiç kalmamışsa o kişi, o yıl da bekar kalır (F. A. Turan’ dan akt.: Çelik 1990: 65).”

“Hıdırellez törenlerinde hayli yaygın olan ateş üzerinden atlama geleneği eski Türk inanç sisteminde yer alan belli başlı kültlerden biri olan “ateş” kültürüne bağlıdır. Ateşin kötülükleri kovduğuna ve hastalıkları yok ettiğine inanılır. Bu inanca paralel olarak hastaların alazlanması, tütsü yakılması, kurşun dökülmesi, üzerlik yakılması da hastalıkları kovmak için yapılan adetlerdendir (F.A. Turan’dan akt: Çay 1990: 21).”

Hıdırellez sabahı gün doğmadan salıncakta sallanma ritüeli de bulunur. Bu ritüelin amacı dertlerden ve sıkıntılardan bir yıl boyunca kurtulacağına ve mutlu olunacağıdır. Salıncakta sallanırken “Derdim aşağı kendim yukarı” diyerek dertlerin gitmesi beklenmektedir. (Kadın, 1989, Anayurt)

Dağlara yüzük atma oyunu vardır. Kısmetinin açıldığına inanılır. Evli birinin yüzüğünü alırsın Dağlara fırlatırsın en uzağa gidenin kısmetinin açılacağına inanılır. Şöyle ki o yüzük uzağa gitti o kuş da yuvasını uçsun da uzaklara gitsin manasında yapılır.(Kadın,2001,Anayurt)

Hıdırellez günü bütün sulara nur yağacağını inanıldığı için suya girip yıkanmanın (deniz, nehir, akarsu gibi) insanın bütün hastalıklarına şifa olacağına inanılır.

Hıdırellez günü kapılara veya duvara dikenli otlar asılır. Yapılan uygulamadaki amaç ise eve kötü ruhların girmemesi içindir. Çünkü dikenli otların kötü ruhları uzaklaştırdığına inanılır.

Hıdırellez günü kadınlar arasında Hıdırellez kutlaması düzenlenmekteydi. Kadınlar bu eğlencede karşılıklı maniler söyleyerek, oyunlar oynayarak neşeli bir ortam oluşturmaktadırlar. Hıdırellez gecesi yaşlı kadınlar birer parça ot alarak çalılara dikerler sabah uyandıklarında kimin otu canlılığını yitirmişse o kişinin erken öleceğine inanılır. (Kadın,1995,Mevlana)

Günümüzde Yapılan Uygulamalar

Hıdırellez'de yüzük çekmek diye bir oyun oynanır. Genç kızların talihlerini açmak için oynadıkları bir oyundur. Ortaya bir yüzük koyulur. Yüzüğün etrafına ipler koyulur ama bir tane ip yüzüğe bağlıdır. Seçtiğin ip eğer yüzüğe bağlıysa bahtının, şansının açılacağına inanılır. (Kadın, 1971, Anayurt)

Hıdırellez günü genç kızların başında kilit açarsan kısmetin açılacağına inanılır. O kilit açıldı senin bahtının kilitleri de açıldı diye düşünülür. (Kadın, 1988, Yenidoğan)

Hıdırellez günü ateşin üstüne atlanır ki ateşin insan içindeki tüm hastalıkları, kötülükleri insandan alıp yakıp yok ettiğine inanılır. (Kadın, 2000, Bahçelievler)

Hıdırellez günü çiçek açmış ya da meyveleri belirlenmeye başlamış bir ağaca salıncak kurulur ve o salıncakta sallanılır. Bunun sebebi ise o ağaçtaki canlanma bereketinin insana geçeceğine inanıldığındandır. (Kadın, 1995, Yenidoğan)

Hıdırellez gecesi evlerdeki yiyecek içecek dolaplarla açık bırakılır ki o günün bereketi dolaplara, eve sinsin ki evin bereketi artsın. (Kadın, 1971, Anayurt)

Hıdırellez günü bir yere geç kalınmaz. Geç kalırsan o gününün bereketini kaçacağına ve senin için kötü bir gün olacağına inanılır. Yani senin her işin ters gider. (Erkek, 1998, Bahçelievler)

Hıdırellez günü sabah erken kalkılır ki o günün bereketi tamamen insanın üstüne sinsin. (Kadın, 1989, Anayurt)

Karınca yuvasından toprak alınır ki karıncalar kadar çalışkan ve bereketli bir yıl geçirelim diye düşünülür. (Kadın, 2000, Yenidoğan)

Çiftlerin Hıdırellez günü nişanlanması istenir. Sebebi ise o gün Hızır ve İlyas'ın bulunduğu gün olduğu gibi aşkın günü olarak da kabul edilir. O gün nişanlanan çiftlerin asla ayrılmayacağına inanılır. (Erkek, 1971, Anayurt)

Hıdırellez günü nişanlılar sevgililer aileleri ile birlikte sulak, yeşillik alanda pikniğe giderler. Bunun sebebi ise ailelerin sohbetinin hiçbir zaman bozulmayacağına, çocukların birbirinden asla ayrılmayacağına inanıldığındandır. (Kadın, 1971, Anayurt)

Hıdırellez günü çiçekler toplanır bu toplanan çiçeklerin suları kaynatılır bu su yıkanmak isteyen kişinin suyuna eklenir ki kişinin gençleşip, güzelleşeceğine inanılır. (Kadın, 1997, Anayurt)

Hıdırellez günü bir ağaçtan kesilen taze dallardan bir demet yapılır bu dallardan oluşan demet vücudun farklı yerlerine vurulmaktadır. Vurulan yerlerin sağlıklı olacağına inanılmaktadır. (Kadın, 1997, Anayurt)

Sonuç

Hıdırellez geleneği, eski tarihlerden bugüne kadar farklı şekillerde kutlanmış olan bir bayramdır. İnsanlar zorlu kış koşullarını atlattıktan sonra havaların ısınmasını, hayatın daha kolaylaşmasını kutlamak istemişlerdir. Baharın gelişi bu yüzden insanlara mutluluk vermiştir. Hızır ve İlyas'tan yola çıkarak oluşan Hıdırellez bir gelenek halini almıştır. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne de alınmıştır. Bu geleneğin yok olmaması, sürdürülmesi için de günümüzde hâlâ Hıdırellez zamanı bazı yerlerde eğlenceler düzenlenmektedir. Geçmiş zamanlardaki kutlamalarda kutsallık ön plandayken günümüzde daha çok insanların eğlence, heyecan arayışı gibi bir hâle dönüşmüştür.

Hıdırellez kutlamaları insanlar arasında bir sosyalleşme sağlar ve aynı zamanda bağların kuvvetlenmesine destek olur. Yani birlik ve beraberliğin yanında sosyal dayanışma için de uygun bir ortam sunmaktadır. Hıdırellez, Anadolu'da yumurtaların boyandığı, çuval yarışlarının yapıldığı, ip çekildiği ve benzeri eğlenceler düzenlendiği bir şenliktir. Hıdırellez kutlama mekânları, insanların yılda bir kez de olsa bir şeyler üretmek ve paylaşmak, birlikte eğlenmek, sosyalleşmek, doğayla iletişim kurmak için insanları bir araya getiren bir etkinliktir. Hıdırellez'in kutlanması için düzenlenen etkinlikler, insanları bir araya toplayarak eğlenceli vakit geçirmelerini ve çoğu kişinin sosyalleşmesini sağlayan yerlerdir.

Gelenekler zaman içerisinde mecburi bir değişime uğramaktadır. Her dönemin koşulları farklı farklı olması sebebiyle insanlar bir geleneğe yeni şeyler ekleyip çıkarabilmektedirler. Hıdırellez kutlamaları da zaman içerisinde evrilmiş ve bugünkü halini almıştır. Bu geleneği kaybetmemek adına bazı çözüm yöntemleri düşünülebilir. Örnek olarak; Hıdırellez kutlama alanları oluşturulup korunma altına alınabilir bu sayede Hıdırellez geleneği yaşatılmış olur.

Kutlamaları, şehirlerdeki belediyeler tarafından hazırlıkları üstlenerek kutlamalara devam edilebilir. Bu şekilde Hıdırellez Geleneği unutulmayarak nesilden nesile aktarılmaya devam edecektir. Halkın Hıdırellez kutlamalarından haberdar olabilmesi için de tarihi, yeri ve saatinin yazdığı broşürler dağıtılabilir. Çeşitli çözüm yöntemleri uygulanarak gelenek aktarımı devam ettirilir.

Kaynakça

- Artun, E. (2011). Çukurova Halk Kültüründe Törenler, Bayramlar, gençlikler. Fethiye III. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı, 21-23.
- Akın, V. 23 NİSAN MİLLÎ HAKİMİYET VE ÇOCUK BAYRAMI'NIN TARİHÇESİ. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(3), 91-96.
- Apak, F. T. (2013). Rize-Çamlıhemşin-Yazlık Köyü örneğiyle mevsimlere ilişkin inanç, bayram ve ritüeller. Acta Turcica-Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 5(1), 1-15.
- Artun, E. (2007). Türk halk kültüründe Hıdrellez. View Article: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_hidrellez.pdf.
- Arslan, M. (2015). Kutsal ve Seküler Arasında: Hıdrellez ve Türbe Kültürleri Çevresinde Gelişen Eğlence Kültürü. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 91-104
- Avcı, N. (2007). Resmi bayram ve törenlerin kutlanma şekilleri ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri üzerine bir değerlendirme (Afyonkarahisar ili örneği) (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- ÇALIŞKAN, Ş. S. (2015). Türklerde Hıdrellez İnancı: Makedonya Örneği. International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS), 3(2015), 380-392.
- Çek, S. (2022). Sinop'ta Yaşayan Hıdrellez Kutlamaları. Milli Folklor, 17(133), 234-246.
- Çetin, Y. D. D. Ç. Z., & Lehçeleri, Ç. T. (2004). Tatar Türklerinin mevsimlerle ilgili gelenekleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 153.
- Çelik, M. A., Kopar, İ., & Bayram, H. (2018). Doğu Anadolu Bölgesi'nin mevsimlik kuraklık analizi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(3), 1741-1761.
- Çay, M. A. (1990). Hıdrellez kültür-bahar bayramı (Vol. 8). Kültür Bakanlığı.
- Döğüş, S. (2015). ANADOLU'DA HIZIR-İLYAS KÜLTÜ VE HIDRELLEZ GELENEĞİ. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, (74), 77-100.
- İlyas, A. (2018). YEREL BASINA GÖRE 1935-1950 YILLARI ARASINDA URFA'DA MAHALLİ VE MİLLÎ BAYRAM KUTLAMALARI. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED), 8(16), 202-217.
- Kahraman, N., & Arıkan, R. (2015). Orta Asya'dan Bilecik'e Hıdrellez. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 15(1), 13-28.

Kalafat, Y. (1995). Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

KARADAĞ, N., & Oyunları, K. S. (1978). Türkiye İş Bankası yayınları.

TURSUN, F. K. (2014). CEYHAN'DA BİR MEVSİMLİK BAYRAM: TEPGEÇ/TEPREŞ. Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute, 17(31).

Karaman, R. (2008). Anadolu'da Nevruz Kutlamaları. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7(13)129-145

Murat, Ş. E. N. Ulusal Bayram ve Genel Tatil Günlerine Rastlayan Haftalarda Fazla Çalışma. MESS Sicil İş Hukuku Dergisi, S, 18.

Özkan, İ. (2020). Bulgaristan Türklerinde Nevruz ve Hıdırellez Kutlamaları. Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları, 2(1), 1-24.

SEVİMLİ, Y. ve SÖNMEZDAĞ, AS (2017). Özel gün tatlıları: Kültür turizminin önemi. Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (IRTAD) E-ISSN: 2602-4462 , 1 (2), 18-28.

Tozoğlu, A. E., Kaymaz, E., & Sezen, Ö. S. (2022). Ankara'da Millî Bayram Kutlamaları: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kamusalın Performatif Biçimleri. Journal of Ankara Studies, 10(2).

Turan, F. A. (2008). Anadolu'daki Hıdırellez Kutlamalarına Dair İnanmalar, Ritüeller, Yasaklar Ve Yaptırımlar. Gazi Türkiyat, 1(2), 101-111.

Teke, S. G. (2016). Değişen kültürel mekânlar, dönüşen gelenekler: Ankara'da Hıdırellez kutlamaları ve Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri. Ankara Araştırmaları Dergisi, 4(1), 44-59.

Uzun, H. (2010). Millet'in iradesiyle oluşan bir bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk döneminde kutlanması. Karadeniz Araştırmaları, (24), 109-125.

Ükten, Y. D. (2022). Aksaray Hamidiye Yerleşimi Kırım Tatarlarının Halk Takvimi Ve Hıdırellez Kutlamaları Üzerine Bir İnceleme. Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi, 5(2), 222- 236.

Yiğit, A., & Sinmez, Ç. Ç. (2014). Sivas Folklorunda Davar Yüzü (Saya Gezme) ve Koç Katımı Töreni. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 4(1), 19-25.

Yücesoy, A. G. G. E., Okmeydan, S. B., & Ekici, M. (2023). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Olarak Bahar Bayramı: Hıdırellez.

Extended Abstract

Hıdırellez is a tradition that has been celebrated for a very long time. However, there is a difference between the way it was celebrated in the early days and the way it is celebrated today. Practices have changed and transformed over time and have been adapted to today's conditions. Festivals and ceremonies include a classification among themselves. Hıdırellez celebrations are classified within 'seasonal ceremonies'. Mankind has been celebrating since its existence. Powerless in the face of frightening nature, people have resorted to supernatural methods against nature with imitation, action and collective participation. People have resorted to prayers and ritualized ceremonies in search of abundance and fertility. Turkish people have celebrated the end of winter and the arrival of summer with joy and festivities that have been organized since the early. Hıdırellez celebrations are known as practices and rituals performed in green areas with the arrival of spring. Motifs such as festivity, magic, abundance and fertility are intertwined in Hıdırellez. Hıdırellez, which is related to folk beliefs in Anatolia, emerged from the belief in Hızır and İlyas. The word Hıdırellez emerged from the combination of the names. "The belief in Hızır has existed as a cult for centuries. There are various rumors about Hızır and İlyas". According to the rumors, Hızır and İlyas are brothers and they come together on earth at certain times of the year. There are beliefs that Hızır helps those in need. There are also various ideas about the identity of Hızır. Some believe that he is an angel, others believe that he is a prophet. These two personalities, Hızır and İlyas, are considered as separate people according to some people, while according to others, Hızır and İlyas are considered as a single person. In Turkish folk belief, Hızır is considered a prophet. It is believed that Hızır is immortal and will be with people and help them until the end of the world. There is also a belief that the prophet Elijah is still alive. It is believed that Elijah appears in deserts, while Hızır appears in gardens and meadows. The ceremony that best reflects the cult of Hızır and İlyas is Hıdırellez. At the heart of the celebration of Hıdırellez is the celebration of the end of winter and the beginning of summer. Hızır and İlyas meet on earth on the night connecting May 5 to May 6. When the time of Hıdırellez comes, many people make wishes and make various prayers to be accepted. There are beliefs among the people that well-intentioned wishes such as health, abundance, fertility, love, good luck, good fortune are accepted during Hıdırellez. For this reason, wishes are made in many parts of Anatolia on the night of Hıdırellez and these wishes are also influenced by the cults believed in the past. The practices carried out next to the tombs indicate the cult of ancestors, the rituals performed using trees and the cult of trees, being near water on the day of Hıdırellez also points to the cult of water and there are many more cult

practices. The fire lit during Hıdırellez celebrations is called Hıdırellez Fire. The Hıdırellez Fire is lit with the belief of getting rid of diseases and dissipating bad energy. This ritual is practiced among the people as follows; The Hıdırellez fire is lit, people line up one by one. Everyone jumps over the fire in turn. This practice is based on the belief that those who jump from the fire will be protected from evil. There are many other practices performed during Hıdırellez. Some food and cupboards are left open during Hıdırellez due to the belief that fertility will increase where Hızır passes by. People draw a small picture of their wishes and bury it with paper in tree leaves or in the soil of a rose tree. All these practices on Hıdırellez are practices that arise for good wishes such as health, love, fortune, blessing and good luck. Among these rituals, there are practices from the past that are mostly not done but are known. In addition, there are practices that are done more frequently today and are adapted to today's conditions. While Hıdırellez practices were done for more sacred beliefs in the past, today they have turned into wishes made for entertainment and thrill-seeking. Even though Hıdırellez continues to be celebrated, its recognition has decreased compared to the past. For this reason, it is among the traditions that are beginning to be forgotten. Hıdırellez tradition. Has been included in the UNESCO Intangible Cultural Heritage List in order not to be lost. The best example of this is that people meet each other, play games, have fun times and socialize in the activities carried out today so that traditions are not lost. In these places, entertainment such as sack races, egg carrying, egg dyeing, rope pulling, rope jumping are usually organized. These entertainments are usually held in green areas so that the Hıdırellez tradition can progress as before. Traditions necessarily undergo changes over time. Changes are seen because the living conditions of each period are different. In Hıdırellez celebrations, there are differences between past celebrations and present celebrations. There are some studies that can be done to prevent Hıdırellez celebrations from being forgotten. As a priority for these studies, taking the Hıdırellez celebration areas under protection can be given as an example. Municipalities should protect wetlands and green areas and organize activities there for Hıdırellez celebrations. In this way, the Hıdırellez Tradition can be passed down from generation to generation. Hıdırellez is an important tradition that should be kept alive both to keep our culture alive and to ensure that we live in unity and solidarity.